

कोंकणीची सुवात कोंकणीकूच मेळूंक जाय

- माणवी मरदेमाव

रा ज्याचो कारबार, ताचें प्रशासन खंयचे भाशेंतल्यान चलूंक जाय?

लोकप्रतिनिधी जावंक सोदपी उमेदवार लोकांचो मतां मागतना जे भाशेंतल्यान भाशणां करता ते भाशेंतल्यान, ही ह्या प्रस्नाची सोंपी सरळ जाप.

आनी, आयज गोंयांत ह्या वाटारांत कोंकणीच घोळटा. 'जिबेर कोंकणी, काळजांत मराठी', 'जिबेर मराठी, काळजांत कोंकणी', 'जिबेर इंग्लीश, काळजांत कोंकणी', 'जिबेर कोंकणी, काळजांत इंग्लीश' आशिल्ले, सगल्या तरांचे उमेदवार लोकां कडेन मतां मागूंक वतना कोंकणीचोच आदार घेतात. मेकळ्या गोंयांत 'जय जय महाराष्ट्र माझा' म्हणत मराठीची घुडी उबारून जल्मा आयिल्ल्या 'महाराष्ट्रवादी गोमंतक पक्षा'चे उमेदवारूय आयज वेंचणुकेच्या प्रचारांत मराठीक खुंटयाव्याक लावन कोंकणीतल्यानूच भाशणां करतात.

राममनोहर लोहिया म्हणटाले, समुहाचें व्यक्तित्व ताचे भाशेंत उकतें जाता - भास म्हळ्यार सामुहीक व्यक्तित्वाचें प्रगटीकरण (२८).

आनी, जे भाशेंतल्यान समुहाचें व्यक्तित्व उकतें जाता तेच भाशेंतल्यान ताचे चडांत चड रासवळ वेव्हार चलूंक जाय हेंय एक सादें सरळ गणीत.

पयल्या म्हाझुजा वेळार व्हायसरॉयान दिल्लींत युद्ध परिशद भरयल्ली तातूंत भारतीय जनतेचे एक प्रतिनिधी म्हूण गांधीजींक आपयल्ले. परिशदेंत गांधीजींक उलोवंक सांगलें तेन्ना तांणी आपणाक हिंदुस्तानींत उलोवंक मेळचें म्हूण मागलें आनी ते हिंदुस्तानींत उलयले. त्या काळार प्रशासनाची भास इंग्लीश आशिल्ली. व्हायसरॉयांची तर ती आवयभासूच आशिल्ली, आनी गांधीजींकूय हिंदुस्तानी परस इंग्लीशूच अदीक बरी येताली. तरी, भारतांत भारताच्या प्रस्नाचेर विचार करूंक भरिल्ले परिशदेंत लोकांचो प्रतिनिधी म्हूण उलयतना गांधीजीन हिंदुस्तानीच वेंचून काडिल्ली. व्हायसरॉयान आपयल्ले सभेंत हिंदुस्तानींत उलोवपाची ही पयलीच खेप म्हणपाचें गांधीजींक उपरांत कळिल्लें (पळेयात सत्याचे प्रयोग, वांटो ५, प्रकरण २७). तो वेळ मेरेन देशाच्या राष्ट्रीय पांवड्या वयल्या रासवळ जिवितांत इंग्लीशूच चलताली. थंय, मुखेलपणान काँग्रेसीचे माचयेर, गांधीजीन हिंदुस्तानीक सुवात जोडून दिल्ली. (काँग्रेसीचे आयचे फुडारी हो इतिहास केऽना विसरूनय गेल्यात आसतले.)

स्वतंत्र भारताचो केंद्रीय पांवड्या वयलो राजकारबार हेच लोकभाशेंतल्यान - हिंदुस्तानींतल्यान - चलचो अशें गांधीजींक दिसतालें.

लोकां खातीर चलपी लोकांचें सरकार लोकांचे भाशेंत चलप ना हें केदें व्हडलें विडंबन!

लोहिया म्हणटाले, फकत अत्याचारी राज्यकर्तेच सरसमान जनतेक समजऽ नाशिल्ले भाशेंतल्यान राजकारबार चलोवंक शकतात (२८). ह्या मळा वयले इंग्लीश भाशेक निखळायले बगर देशांत लोकशाय्य मूळ धरूंक पावचिना, समाजवादूय येवचोना; इतलेंच न्हय, आमगेल्या रासवळ वेव्हारांत प्रामाणीकपणाकूय सुवात आसचिना इतलें म्हणपा मेरेन ते पाविल्ले (७).

गोंय विधानसभेच्या अर्थसंकल्पी अधिवेशनांत १८ मार्च २०१३ दिसा मुखेलमंत्री मनोहर

परिंकार हांगी अर्थमंत्री ह्या नात्यान २०१३-१४ वर्साचो अर्थसंकल्प (तांतलो कर प्रस्ताव आनी येणावळ बांदावळीचो तीस टक्के भाग सोडून) कोंकणीतल्यान मांडलो. गोंय मेकळिकेच्या फाटल्या पन्नास वर्सांच्या काळांतली आनी कोंकणी राजभास जाले उपरांतच्या गेल्या पंचवीस वर्सांच्या काळांतली ही इतिहासीक घडणूक. ते खातीर मुखेलमंत्र्यांचें आनी राजभास संचालनालयाचें आमी काळजा सावन अभिनंदन करतात.

नव्या सरकारान सुत्रां हातांत घेतले उपरांतच्या पयल्या विधानसभा अधिवेशना सावन सभापती राजेंद्र आर्लेकार विधानसभेचें कामकाज कोंकणीतल्यान समर्थपणान चलयतात. कोंकणीचे नदरेन हेंवूय बी इतिहास घडोवपी पावल. देखून सभापतींचेंय आमी मनस्पुर्वेक अभिनंदन करतात.

अर्थसंकल्प कोंकणीतल्यान मांडलो हे घडणुकेचे तरातरांनी पडसाद उठले. कोंकणीवाद्यांचे अभिनंदनाचे पडसाद. (कोंकणीच्या मळार वावुरतल्यांक आयज वचत ताचे कडल्यान 'कोंकणी-मराठी वाद नाका' ही बुद्द मेळूंक लागल्या; हाका लागून कोंकणीवाद्यांकूच हो बिल्लो लावंक अडचता आसत जाल्यार 'वादी' काडून ते सुवातेर 'मोगी' बसोवन म्हणुया, कोंकणी-मोग्यांचे अभिनंदनाचे पडसाद.) चडशे सुनापरान्त. जाल्यार, अपेक्षे प्रमाण, मराठी-मोग्यांची अस्वस्थकाय. चडशी मराठी दिसाळ्यांतल्यान - अर्थसंकल्प कोंकणीतल्यान मांडलो ही तोखणाय करपा सारकीच गजाल. पूण गोंयांत सात मराठी दिसाळीं चलतात हें मुखेलमंत्री कशे विसरले? कोंकणी भाशणाचो मराठी अणकारूय ह्या दिसाळ्यांक मेळूंक जाय आसलो. आनी हें सहभाशेच्या तत्वाक धरूनूच जातलें आशिल्लें... एका संपादप्यान रोखडोच शीण काडलो.

अर्थसंकल्प सादर जालो ताच्या दुसऱ्याच दिसा, जे गोंय राज्याचे मुखेलमंत्री आसतना राजभास कायदो जाल्लो ते प्रतापसिंह राणे, आनी कोंकणीच गोंयची राजभास जावची म्हूण चलिल्ल्या आंदोलनांत जांणी वांटो घेतिल्लो ते मॉविन गुदीन्य - दोगूय आमकां कोंकणी उलोवंक येता पूण वाचूंक येना, देखून अर्थसंकल्पाची इंग्लीश प्रतूय बी आमकां दिवची अशें सांगून मेकळे जाले.

हेय घडणुकेचे कांय पडसाद -

हयवय! हिंदीचेंय बी अशेंच. उलयल्लो हिंदी सगल्यांक समजता, बरयल्लो समजना. म्हणूनूच केंद्र सरकाराच्या दरेका खात्याचो वर्सुकी अहवाल इंग्लीश आनी हिंदी - दोनूय भासांनी छापिल्लो आसता... पुस्तकी हिंदी पुस्तकाच्या लेखकाक आनी तागेल्या भक्तांकूच समजता. तशेंच कोंकणीचें जालां जावंक जाय.

उपरांत, कोंकणीच्या हातांत राजदंड वता हाची नाट मेळिल्ल्यान जावये, सरकारपक्षांतल्या एका 'कोंकणी-मराठी मोगी' आमदाराचो प्रस्न - राजभास कायद्यांत दुरुस्ती करपाचो सरकाराचो विचार आसा काय ना?

ह्या प्रस्नाक 'ना' ही जाप मेळटकच 'मराठी राजभाषा आंदोलन समिती'ची सभा - लोकप्रतिनिधींनी मराठीचो विश्वासघात केला!... कोंकणीक राजाश्रय मेळ्ळो! मराठीचें कितें?... तिवूय बी "असंख्य गोमंतकीयांची मातृभाषा"! गोंयकारांच्या काळजांत तिका सुवात आसा. लोकाश्रय आशिल्ली भास ही. तिची उवेखणी करून गोंयांतले मराठी

जनतेचेर सरकारान अन्याय केला!

इतलेंच न्हय,

'रोमी कोंकणी'चो पुळको -

मराठीचें सोडात, रोमी कोंकणीचें कितें? गोंयांत मराठीचो हुस्को करपाची गरजूय ना. हांगा ती फुलत चंवरत आसा. इतिहासकाळांत मराठीक गोंयांतूच न्हय, महाराष्ट्रांतूय केन्ना राजाश्रय मेळूंक ना. लोकाश्रयाचेरूच ती वाडल्या, फुल्ल्या. गोंयांतल्यान ती ना जालीय जाल्यार तिचो हुस्को करपी महाराष्ट्र आसा... पूण रोमी कोंकणीचें कितें? क्रिस्तांव भाव देवनागरी कोंकणी शिकतात खरे, पूण ती ते सारकी आत्मसात करूंक पावंक नात. तिचे विशीं तांकां मोग, व्हडवीक दिसना. क्रिस्तांवांचेर देवनागरी कोंकणी लादप हो अन्यायूच... देवनागरी कोंकणी आनी रोमी कोंकणी एक न्हय. देवनागरींत बरयतात ती कोंकणी रोमी लिपयेंत बरोवंक येना आनी रोमी लिपयेंतली कोंकणी देवनागरींत बरोवंक येना. [आमचे खातीर हो नवो सोद!] रोमी कोंकणींतली वाक्यरचणूक येवरोपी भासां वरी. वेगळी भास ही. केन्नाय तरी तिका राजभास म्हूण मानून घेवची पडटलीच!

आनी मागीर 'गोमंतकीय मराठी जनते'क मातशी शितळसाण मेळची म्हूण जायत, कांय लोकप्रतिनिधींनी विधानसभेंत मदीं मदीं केल्लो 'मराठीचा छिडकावा'! (तेंपूय शिगम्याच्या आनी रामनगीच्या नाटकांचो!)

हें सगलें बारीक पळेल्यार कोण म्हणटलो, कोंकणी-मराठी वाद आतां उरूंक ना? १९३० वर्सा उजवाडा आयिल्लें शणै गोंयबाबालें *कोंकणी भाशेचें जैत* काडून वाचून पळोवचें. सुमार शंबर वर्सां फाटले मुद्दे आयजूय बी मातश्या नव्या रुपान गोंयच्या भाशीक मळाचेर घोळटना पळोवंक मेळटले. वेगळेपण इतलेंच - कोंकणी मराठीची बोली, तिका अमकें अमकें मेळूंक फावना अशें गोंयांत आयज उक्तेपणान कोण म्हणचो ना. दुसऱ्या मार्गांनी, समिक्षकाचो आव हाडून, कोंकणीक 'तिची सुवात' दाखोवन दितलो आनी कोंकणीक मेळ्ळां तेंच मराठीकूय मेळूंक जाय म्हूण सांगून मराठीक हात मुखार काडूंक लायतलो, आनी दोनूय भासांक कांयच मेळूंक दिवचोना.

महाराष्ट्रांत तर आयजूय गोंयची कोंकणी मराठीची 'गोमंतकी बोली' म्हूण शिकयतात. तेंय बी भासविज्ञानाचें शिक्षण घेतिल्ल्या 'तज्ञांच्या बरेपणान! बी.ए. (मराठी)च्या अभ्यासक्रमांत भासविज्ञानाचो आसपाव जातकच स.गं. मालशे, द.दि.पुंडे आनी अंजली सोमण ह्या तिगां मराठी भासविज्ञानिकांनी *भाषाविज्ञान परिचय* हें पुस्तक तयार केलें (पयली उजवाडावणी : २५ डिसेंबर १९८७; दुसरी उजवाडावणी : पुणे : पद्मगंधा प्रकाशन, २६ जानेवारी २००५. हे उपरांतूय ह्या पुस्तकाच्यो आनीक दोन उजवाडावण्यो आयल्यात खंय.) पुस्तकांत "मराठीच्या प्रमुख बोली" म्हूण एक प्रकरण आसा (२००५ : ९५-१३१), स.गं. मालशेंनी तें बरयलां. हातूंत मराठीच्या स मुखेल बोलयांची वळख दिल्या - वऱ्हाडी, नागपुरी, हळबी, अहिराणी, डांगी आनी कोंकणी ('कोकणी'). ही 'कोकणी' खंयची? पुस्तक १९८७तलें. म्हळ्यार, कोंकणीक साहित्य अकादेमीची मान्यताय मेळ्ळे उपरांतचें. १९८७ वर्सा ज्या म्हयन्यांत तें उजवाडा आयिल्लें त्याच म्हयन्यांत व्हड आंदोलना उपरांत कोंकणी गोंयची राजभासूय जाल्ली. इतलेंच न्हय, ह्याच वर्सा जून म्हयन्या सावन

पदव्युत्तर पांवड्याचेर कोंकणी शिकोवपाक गोंय विद्यापीठांत कोंकणी विभागूय स्थापन जाल्लो.

पूण मालशेंनी वळख करून दिल्या 'दक्षिण कोंकणी'ची - 'गोमंतकी बोली'ची. (ती 'कशी' करून दिल्या - 'कोणा'चीं मतां उखलून धरल्यांत, 'कोणा'चीं कडसरायल्यांत; 'कोणा'च्या अभ्यासाचे निश्कर्श हिसपांत घेतल्यात, 'कोणा'चे भायरायल्यात, हाचेरूय जायते कितें बरोवं येता.)

पद्मगंधा प्रकाशनान पुस्तकाची दुसरी उजवाडावणी छापिल्ली तेन्ना कोंकणी आठवे वळेरेंतूय पाविल्ली, आनी आमी कोंकणी-मोगी 'आतां कोंकणी-मराठी वाद खंय उरला?... कोंकणीचें आंदोलनपर्व आतां सोंपलां, विधायकपर्व सुरू जालां' ह्या भावार्थाचेर लवंडून सुरोशे घेतलीं.

आयजूय बी मराठीच्या अभ्यासक्रमांत कोंकणी मराठीची 'गोमंतकी बोली' म्हूण शिकोवप हो कोंकणी भाशीक-समाजाचो आनी संविधानाचोय अवमान न्हय व्हय असो प्रस्न २००८ वर्सा पुण्याचे डॅक्कन कॉलेजींत भरिल्ल्या अखील भारतीय भासविज्ञान परिशदेच्या एका सत्रांत विचारिल्लो तेन्ना ताका एका प्राध्यापकान हांसून जाप दिल्ली, "ही लोकशाय! कांय लोकांचें मत तें!"

महाराष्ट्रांतल्या कॉलेजींतले कितलेशे अध्यापक हेंच 'मत' घेवन गोंय विद्यापीठाचे अॅकडॅमिक स्टाफ कॉलेजींत ओरियंटेशन/रिफ्रेशर कोर्स करूंक येतात, आनी ह्या विद्यापीठांत एक कोंकणी विभाग आसा, तातूंत कितलींशीं भुरगीं कोंकणींतल्यान पदव्युत्तर पांवड्या वयलें शिक्षण घेतात, कांय जाणां कोंकणींतल्यान पीएचडीय करतात म्हूण आयकतकच भुंवयो वयर काडून "असं होय?!" "असं होय?!" म्हणीत आपणाल्या गिन्यानांत नवी भर घालून घेतात.

असल्याच महाराष्ट्री जुनेरांच्यो गोयड्यो पांगुरले बगर आमगेल्याय कांय विद्वानांचो दोळो लागना. आनी हांकांच कोंकणीच्या प्रमाणीकरणाचो हुस्को जाता, 'रोमी कोंकणी'ची चिंता जाता.

भाशेचें प्रमाणीकरण केन्ना 'बशिल्ले कडेन' जायना. तशेंच, कुकर लायलो, तीन शिटयो काडल्यो, शीत जालें - हे भाशेनूय तें जायना. ताका 'वेळ' लागता. रासवळ मळार - प्रसार माध्यमांनी. शिक्षणीक मळार, शासन-प्रशासनांत - भास घोळची पडटा.

बरोच वेळ घोळची पडटा. ह्या मळांचेर कोंकणी केन्ना सावन घोळटा, वा म्हणुया, घोळूंक धडपडटा?

गोंय मेकळिके सावन. म्हळ्यार, फाटल्या फकत पन्नास वर्सांच्या काळांत.

आनी हातूंत सरकाराचो - 'राजाश्रया'चो - आदार तिका कितलो जाला?

कोणेंय मुजरत सोद घेवचो.

मराठीक गोंयांत केन्नाच राजश्रय मेळूंक ना, ती फकत लोकाश्रयाचेर वयर सरल्या अशें म्हणटल्यांनी. 'गोमंतकातील शिक्षण : १९१२ - २०१२' हो पांडुरंग राजवी नाडकर्णी हांगेलो लेख मुजरत वाचचो. १९६३ वर्सा भाऊसाहेब बांदोडकारांच्या फुडारपणा खालचें मेकळ्या गोंयांतलें पयलेंच सरकार सत्तेर आयलें तेन्ना पयल्याच शिक्षणीक वर्सांत गोंयांत सरकारान ८७३ मराठी मुळाव्यो शाळा सुरू केल्यो. हातूंत पोर्तुगेजांच्या काळा वयल्या १७६ पोर्तुगेज-मराठी वा पोर्तुगेज-

उर्दू अश्या दोट्टी माध्यमांच्या शाळांचो आसपाव आशिल्लो. (म्हळ्यार, पोर्तुगेज माध्यमाच्यो शाळा सरकारान मराठी माध्यमाच्यो करून उडयल्ल्यो.) ते भायर, पोर्तुगेजां तेंपा वयल्या २७२ खाजगी मराठी शाळांक सरकारी शाळांचो दर्जो दिल्लो (३८२-८३).

हे तरेचो घसघशीत राजाश्रय कोंकणीक केन्ना मेळ्ळा व्हय?

नाडकर्णी सांगतात, "ह्याच वर्सांत कोंकणी माध्यमाच्यो मुळाव्यो शाळा सुरू करपाचो यत्न जालो. पूण ते खातीर पाठ्यक्रम आनी पाठ्यपुस्तकां तयार करपाची यंत्रणा सरकारा कडेन नाशिल्ली. अशे परिस्थितींत कोंकणी मुळाव्यो शाळा सुरू करपाच्या यत्नांक यश आयलें ना" (३८३, अणकारून).

ही गजाल खरी न्हय. (कोंकणी मुळाव्या शिक्षणाच्या ह्या काळाच्या इतिहासाचेर गुरुनाथ केळेकार अदीक बरे उजवाड घालूंक शकतले.)

कोंकणी भाशा मंडळान पयलेचें कोंकणी पाठ्यपुस्तक तयार केल्लें. (गोंय सरकारान तयार करून घेतलां त्या पयलेच्या पुस्तका परस हें पुस्तक कितलेंशें बरें आशिल्लें.) पूण सरकार तें छापून घेवंक वा छापून घेवपाक भाशा मंडळाक पालव दिवंक तयार नाशिल्लें. "कोंकणी पाठ्यपुस्तकां खंय आसात? तीं पयलीं हाडात मागीर दिवया कोंकणी शाळांक मान्यताय" हें तेन्नाचें सरकारी धोरण आशिल्लें. निमाणें Orient Longman ही संस्था कोंकणी पाठ्यपुस्तकां छापूंक तयार जाली तेन्ना सरकार म्हणूंक लागलें, कोंकणी शिकूंक तयार आशिल्लीं पंदरा भुरगीं पयलीं हाडात, मागीर शाळेक मान्यताय दिवया. आयजूय सरकार हेंच सांगता. मुळाव्या शिक्षणाच्या मळार गोंयांत खरेलो राजाश्रय फक्त मराठीक आसा. कोंकणीक ना. कोंकणीक सरकारान कन्नड, उर्दू बरोबर धडपडपाकूच सोडल्या.

गोंय मेकळिके उपरांत सरकारान गांवा गांवांनी मराठी शाळा उक्त्यो केल्ल्यो तेन्ना ह्या शाळांनी लागपी पाठ्यपुस्तकां गोंय सरकारान तयार करूंक नाशिल्लीं. महाराष्ट्रांतलींच पाठ्यपुस्तकां गोंयांत लायिल्लीं. म्हळ्यार, मेकळ्या गोंयांत सरकारी आशिर्वादान महाराष्ट्रांतल्या मराठी पाठ्यपुस्तकांक ८७३ शाळांची बाजारपेठ मेळिल्ली!

आयज सरकारी मराठी मुळाव्या शाळांनी जे पालक आपणाल्या भुरग्यांक धाडटात ते सगले, मराठी माध्यम जाय म्हूण - मराठीक 'लोकाश्रय आसा' म्हूण - धाडटात, काय आनीक कांय पर्याय ना. म्हणूणूय धाडटात? हो प्रस्न पडपाचें कारण, मुळाव्या शाळांनी कोंकणी शिकपी भुरग्यांचो आंकडो सगल्यांत चड आसता तो उपरांत इल्लो इल्लो देंवत कित्याक लागून वता? गोंय विद्यापीठाच्या मराठी विभागांत अंदू बत्तीस भुरगीं परिक्षेक बसल्यांत जाल्यार कोंकणी विभागांत ब्यात्तर भुरगीं बसल्यांत. अशें कशें? शिक्षणाचो मुळावो पांवडो ते पदव्युत्तर पांवडो मेरेन मराठीक मेळपी 'लोकाश्रय' इल्लो इल्लो पातळ कसो जाय वता, आनी कोंकणीक मेळपी 'लोकाश्रय' इल्लो इल्लो वाडत कसो वता?

रवीन्द्रबाबान एक दीस सांगिल्लें -

१९७० वर्सा जाग नेमाळें सुरू करप म्हूण थारायलें तेन्ना खंय ते गोंय सरकाराच्या म्हायती आनी प्रसिद्धी खात्यांत गेल्ले, जागा खातीर दोनशीं रुपयांची जायरात मागूंक. जायरातीचें अपील पळोवन

खंय त्या खात्यांतलो एकलो महाराष्ट्री अधिकारी खी खी करून हांसलो आनी म्हणूंक लागलो, "कोंकणी भाशेंत दिवाळी अंक? कोंकणी 'भास' म्हणूण कोण सांगता? कोंकणी 'बोली'. बोलयेक आमच्यांनी जायरात दिवं नजऽ!" रवीन्द्रबाबांक थंयच्यान हात हालयत परतुचें पडिल्लें.

मेकळ्या गोंयांत कोंकणी नेमाळ्यांक सरकारी जायराती केन्ना सावन मेळूंक लागल्यो, आनी कोंकणीक मेळऽ नाशिल्ल्यो तेन्ना खंयच्या भासांतल्या नेमाळ्यांक त्यो मेळटल्यो - खंयचे भाशेक/ खंयच्या भासांक राजाश्रय आशिल्लो हाचोय कोणेंय सोद घेवचो.

खरें पळोवंक गेल्यार, हे कोंकणी भुंयेर कोंकणी भाशेक कसलीच गजाल सोंपेपणान मेळूंक ना. तिका ती झगडून, चळवळ करूनूच मेळोवची पडल्या.

आनी, मुजरत सांगूंक जाय, कोंकणी चळवळ म्हळ्यार कोंकणी आनी मराठी मजगतचें 'बारीक शें केस्तांव' न्हय. भाशीक अस्मितायेचे बुन्यादीर एक नवो, एकवटीत समाज घडोवपाचो हो संकल्प. मराठीक गोंयांत लोकाश्रय आसा म्हणूण हालीं परतें परतें आयकूंक/वाचूंक मेळटा तेन्ना विचारनी दिसता, खंय लोकाश्रय आसा? खंयच्या समाजांत लोकाश्रय आसा? हिंदू समाजांतूच मूं? ह्या लोकाश्रया भितर गोंयच्या क्रिस्तांव समाजाक लागीं हाडपाची तांक आसा व्हय तर? आयज विधानसभेंत कांय लोकप्रतिनिधी मदींच मराठींतल्यान उलयतात ('गोस्तं काडटात'). भाशीक वेव्हाराचे नदरेन हाका हिंदू भितल्लें in-group discussion च म्हणचें पडटा. हिंदूंच्या - 'कोंकण्यांच्या' - देवस्पणा कडेन मानान पळोवचें तशेंच क्रिस्तांव ह्या मराठीच्या प्रयोगा कडेन पळोतात आसतले. 'तुमीय बी कोंकणी भाशीक कोंकणेच' म्हणूण सांगून क्रिस्तांवांक लागीं हाडपाची तांक गोंयांत फकत कोंकणींत आसा.

मराठी, पोर्तुगेज, इंग्लीश ह्यो भासो गोंयच्या पोट-समाजांक वेगळायतात; कोंकणीच तांकां लागीं हाडटा. ही भासूच ह्या समाजाच्या आंतरीक एकचाराचें तत्व हें पारखिल्ल्यानूच कोंकणी-मराठी संघर्शांत काकासाहेब कालेलकर मराठी भाशीक आसुनूय कोंकणी फाटल्यान थीर उबे राविल्ले. 'गोमंतक मराठी साहित्य संमेलना'च्या तिसऱ्या अधिवेशनांत तांणी गोंयकार मराठी लेखकांक सांगिल्लें -

मराठीक चड म्हत्व दिलें आनी कोंकणीक उणी लेखली, तिच्या साहित्याची वाड जावंक दिलिना, सरकार दरबारांत तिका सुवात जोडून दिलिना जाल्यार गोंयचे प्रजेच्या एकचाराचें एकलें एकसुरें आंतरीक तत्व भंगतलें आनी प्रजा विस्कळीत जातली. गोंयांत पोर्तुगेज भाशेचें राज्य वचून थंय लोकभाशेचें राज्य येवंक जाय जाल्यार राजभाशेची सुवात कोंकणीकूच दिवची पडटली. आनी, तशी ती मेळची म्हणूण मराठीचो पाखो घेतल्यांनीय कोंकणीच्या आधाराक धांवून वचूंक जाय ("गोमंतकीय सरस्वतीभक्तांस" १४-१५).

कोंकणीची सेवा करतल्यांकूय काकासाहेब सांगताले -
पुराय कोंकणी समाजांत समाजीक एकचाराची आनी राजकी अस्मितायेची भावना रुजोवपाची आसल्यार सगल्या तरांच्या लोकांक एकठांय हाडूंक पावत असली "व्यापक, सर्वसमन्वयकारी आनी लवचीक" कोंकणी भास नांगरून तयार करची पडटली ("तीस वर्षांत कोंकणी विद्यापीठ" ७६).

फाटल्या शंबर वर्सांच्या काळांत कोंकणी चळवळीच्या मळार हेच तरेची 'सर्वसमन्वयकारी' भास ल्हवू ल्हवू नांवारुपाक येत आसा. कोंकणीचें प्रमाणीकरण जावंक ना म्हणटल्यांनी कॉलेजींनी आनी युनिव्हर्सिटींत कोंकणी विशय घेवन बीए, एमए करपी भुरगीं 'कसली' कोंकणी बरयतात ती पळोवची, तांकां हे कोंकणीची सुलूस मेळटली. हिंदू आनी क्रिस्तांव ह्या कोंकणीच्या दोनूय मुखेल घटकांक आसपावन घेवपाची तांक आशिल्लें रूप हें कोंकणीचें. आनी, ज्युस्त हेंच रूप मराठी परंपरेक दसून आशिल्ल्या, आपणाले जिबे वेले कोंकणीचीच वळख आशिल्ल्या गोंयकारांक आडखळटा. तांकां 'संयुक्त विद्यमान' समजता, 'जोड पालवान' समजना; 'परंपरा' समजता, 'दायज' समजना; 'लुकसाण' विचित्र, 'नुकसान' सारकें दिसता; 'वेंचणूक' अडेचें दिसता, 'निवडणूक' सहजपणान आयिल्लें दिसता; 'विंगड विंगड', 'लागणूक' सोयरीं उतरां, तर 'वेगवेगळे', 'कर्तव्य' घरचीं उतरां दिसतात. देवळा भायल्या सपणां कडेन लायिल्ली 'पादत्राणें येथें ठेवा' पाटी तांकां आडखळणा. 'धुप्रपान करू नये' विचित्र दिसना. उरफाटें, मराठीची ही 'गिरेस्तकाय' पळोवन 'धन्य' दिसताय आसत. (बडोदयाच्या संस्थानांत खंय एका काळार मराठी आनी इंग्लीश राजकारबाराच्यो भासो आशिल्ल्यो. तांचे बदला लोकभास गुजरातीचोच राजकारबारांत वापर करचो अशें सयाजीराव गायकवाडांनी थारायलें, आनी उपरांत संस्थानाचो सगलो, न्यायालयांचोय, कारबार वेव्हारांतले गुजरातींत जावंक लागलो. सयाजीरावांनी गुजरातीक राजकारबाराची भास करपाचो विचार मांडलो तेन्ना एका मराठी पंडितान खंय म्हळें, "गुजरातींत राजकारबार? गुजराती उणाक भास. मराठींत आमी तोंडाक 'मुखकमल' म्हणटात, पांयाक 'चरणकमल' म्हणटात... गुजरातींत असलें कांय ना" (राजाध्यक्ष १७२).)

हिंदू आनी क्रिस्तांव - दोनूय समाज दोळ्यां मुखार आशिल्ल्यान घडिल्ली आनी घोळणुकेंतल्यान वयर सरिल्ली कोंकणी आमच्या कांय लोकप्रतिनिधींक समजना जाल्यार हाचो एकूच अर्थ लावं येता - आमचे हे प्रतिनिधी निखटी 'बोली' म्हणूनूच कोंकणीचो वापर करीत आयल्यात. हेर भासांतल्या बरपांतल्या रुपांक आसता तसो बरपांतले कोंकणीकूय एक इतिहास आसा, परंपरा आसा हाची तांकां जाणवीक जावचीच आसा. आनी, राज्याजी राजभास आपणाक वाचूंक बरोवंक येना म्हणप ही खंयच्याच लोकप्रतिनिधीक व्हडवीक दिसपा सारकी गजाल कशीच आसूं नजऽ.

हालीं आनीक एक गजाल परती परती कानार पडूंक लागल्या - मराठी बरी आयल्यार खंय कोंकणी बरी येता! म्हळ्यार, कोंकणी बरी येवपाक जाय जाल्यार पयलीं मराठी शिकप? काय, (एक repressed अर्थ -) क्रिस्तांवांक मराठी येना म्हणूण तांकां कोंकणी बरी येना? पुंडलीक नायक मराठी शिकिल्ले म्हणूण खंय कोंकणी बरे बरोवंक पावले! आनी, मराठी बरी येवंक जाय जाल्यार खंयची भास शिकप? गुजराती? हिंदी? काय फकत कोंकणीकूच हो नेम लागू जाता? ह्या नेमाच्या मुळाक 'कोंकणी ती! येता ती आमकां. ती शिकपाची गरज ना' हो विश्वास ना मूं? तपासून पळोवचो.

मराठी येतकच कोंकणी बरी येता हे मान्यतायेचीं फळां आयज आमच्या कोंकणी बरपांत पळोवंक मेळटात. कांय देखी :

१. 'तुका बरें ना?' (हो 'तुला बरं नाही का?'चो अणकार.

कोंकणीत 'तू बरें/बरो/बरी ना?' म्हणटात.)

२. 'ताका रडूंक आवरना जालें.' ('...रडप थारावंक/आडावंक (संदर्भा प्रमाण) जमना जालें' जावंक जाय आशिल्लें.)

३. 'आमचे हांगा लमनां दिसाचीं जातात.' ('आमचे हांगा' 'आमच्या इथे'चो अणकार. 'आमचीं लमनां दिसाचीं जातात' वा (संदर्भ समजून घेवन) 'गोंयांत हिंदूंचीं लमनां दिसाचीं जातात' अशें म्हणूं येता.)

४. 'प्रिस्क्रिप्शना खेरीजूय गिरायकाक वखदां मेळटात.' ('प्रिस्क्रिप्शना भायरूय' वा 'प्रिस्क्रिप्शना नासतनाय', संदर्भा प्रमाण.)

५. 'तांणी उबारिल्लें पावल स्वागतार्ह आसा.' ('स्वागतार्ह' जायुच्य? '...पावलाक येवकार दिवंक जाय' पुरो ना?)

६. 'ब्लॅकमेलिंग खपोवन घेवचे नात.' (मराठींत 'खपप' म्हळ्यार "चलप/कोताक येवप", कोंकणीत 'खपप' म्हळ्यार 'गिरायकान विकतें व्हरप'. हे देखीत कोंकणी उतर मराठी अर्थान वापरलां. 'ब्लॅकमेलिंग सोंसून घेवचे नात' जावंक जाय आशिल्लें.)

७. '(अमक्या विशया)वयर उलोवणीं जालीं.' (कोंकणीत 'विशयाचेर' उलोवणीं जातात, मराठींत तीं 'विषयावर' जातात.

८. 'प्लास्टिकाचेर तोडगो काडटले.' (सादो घोळणुकेंतलो पर्याय - 'उपाय काडटले')

९. 'गोंयचें खेरीतपण शाबूत दवरूंक जाय.' ('सांबाळून दवरूंक जाय')

१०. 'दुदाच्यो गायी आतां तामिळनाडूंतल्यान हाडटले.' (खंयचेच, कोणालेच कोंकणीत 'गाय' उतराचें भोववचन 'गायी' जायना, 'गायो'च जाता. 'गायी' मराठी 'गाय' उतराचें मराठी भोववचन. (हे तरेच्यो चुकी आयज सहज टाळूं येतात. राजहंस वितरणान उजवाडायल्लो कोंकणी अभ्यासकोश उकतो करून. कोंकणी बरोवप्यांच्या मेजार हो कोश आसुंकूच जाय.)

मराठी कोश उकतो केले बगर, मराठी व्याकरण समजून घेतले बगर हे तरेची कोंकणी 'समजना'! कोंकणीक मराठीची 'गोमंतकी बोली' करपाची वाट ही.

रवीन्द्रबाब म्हणटाले, इतलीं वर्सां कोंकणींतल्यान बरयतां, पूण अजून म्हजी भास म्हाका सारकी येना... ते निमाणे मेरेन कोंकणी शिकताले.

क्रिस्तांवांक 'रोमी कोंकणी', हिंदूंक 'देवनागरी कोंकणी' ही फाळणी करपाचे जांकां हुटहुटे लागल्यात तांकां मुजरत सांगन दिसतां, हिंदू वरीच क्रिस्तांवांची नवी पिळगी आयज तळमळीन कोंकणी शिकता. देवनागरींतल्यान कोंकणी वाचता, बरयता. 'देवनागरी कोंकणी' आतां हिंदूंचें घरभाटलें उरूंक ना. गोंय राज्यांत क्रिस्तांवांची लोकसंख्या आयज २७% आसा जाल्यार गोंय विद्यापीठांतल्या कोंकणी विभागांत एम्पू करपी क्रिस्तांवांची टक्केवारी सुमार ३८% आसा. फुडल्या पंचवीस वर्सांत हाचो परिणाम गोंयच्या भाशीक मळाचेर निश्चीतपणान जाणवतलो. 'क्रिस्तांवांक कोंकणी नाका' (सगल्या हिंदूंक तरी ती खंय जाय?), वा 'देवनागरी कोंकणीची अधिकृत लिपी केल्ल्यान क्रिस्तांव कोंकणी पसून पेल्यान गेल्यात' (अशे, कोंकणी पसून पेल्यान वचून इंग्लीशी सर्रां पाविल्ले हिंदू नात?) - हे सगले आमचे 'सोयीस्कर गैरसमज'.

कोंकणी चळवळीक भाशाद्वित्वाची (डायलॉसियेची) फाटभूंय आसा. भाशाद्वित्व म्हळ्यार ऊंच-उणाकपणाच्या तत्वाचेर आदारिल्ली भाशेच्या रुपांच्या/भासांच्या वापराची वेवस्था. (भाशाद्वित्वा विशीं हे आदीं आमी जागांत खूब बरयलां.) हे वेवस्थेक शेंकड्यांनी वर्सांचो इतिहास आसता. मराठी ('भास') / कोंकणी ('बोली') हें एके तरेचें भाशाद्वित्व, जाल्यार पोर्तुगेज / इंग्लीश ('शिकिल्ल्यांची भास') / कोंकणी ('अनपडांची भास') हें आनीक एके तरेचें भाशाद्वित्व.

कोंकणीक 'बोली' लेखपी गोंयकार लोकमेजणेंत आपणाली आवयभास मराठी लायत आयल्यात. हे भाशेन, गोंयांत एकाच कुटुंबांतल्या वांगड्यांनी लोकमेजणेंत वेगळ्या वेगळ्या आवयभासांच्यो नोंदी केल्ल्यो पळोवंक मेळटल्यो. लक्ष्मीकांत भेंब्रेची आवयभास मराठी, तांच्या पुताची, उदय भेंब्रेची कोंकणी; दामोदर नायकांची मराठी जाल्यार दत्ता नायकांची कोंकणी, अशें चित्र दिश्टी पडटलें.

गोंयात गुजराती, कच्छी, राजस्थानी, हिंदी, उर्दू, कन्नड, मलयाळम... भाशीक आसात तशे मराठी भाशिकूय आसात, ना न्हय. पूण बेळगांव जशें कन्नड आनी मराठी उलोवप्यांचें द्विभाशीक राज्य तशें गोंय कोंकणी आनी मराठी उलोवप्यांचें द्विभाशीक राज्य न्हय. गेले लोकमेजणेंत ज्या सोळा टक्क्यांनी आपणाली आवयभास मराठी लायल्या तांतल्या भोव थोड्यांची ती 'पयली भास' (first language - सगल्यांत पयलीं आत्मसात केल्ली भास) आसतली. हांतले चडशे जाण 'मराठी भाशीक', फकत कोंकणीक ते भास लेखूंक तयार नात म्हूण, वा तांचे 'जिबेर कोंकणी आसा पूण काळजांत मराठी बसल्या' म्हूण! गोंयांतली 'मराठी जनता' म्हणटात ती चडशी हे तरेची. गोंय मेकळिके उपरांतच्या पांचूय लोकमेजण्यांतल्या गोंयकारांच्या आवयभासांच्या आंकड्यांची तुळा करून पळोवंक जाय - पयले लोकमेजणेंत कोंकणी आवयभास लायतल्यांचो आंकडो उणो, मराठी आवयभास लायतल्यांचो आंकडो अदीक मेळटलो. आयज चित्र उरफाटें जालां. आनी मुजरत सांगन दिसता, 'लोकाश्रय' म्हणटात तो हो.

ह्याच लोकाश्रयान एका काळार 'देवा मुखार कोंकणी नाटक कशे करतात, पळेतले आमी' म्हणटाले त्याच गोंयांत उत्सवी रंगमाचयेर कोंकणी नाटकाची स्थापणूक केल्या. 'कोंकणी मूठभर सारस्वतांची भास' म्हणटाले त्या गोंयच्या साहित्यीक मळाची आयज बारीकसाण घेवन पळेयात. गोंयचे साहित्यीक उकतावणेंत कोंकणीच हेर सगल्या भासां परस सगल्या अर्थानी मुखार दिसतली, आनी कोंकणीचे साहित्यीक उकतावणेंत सारस्वत खऱ्यांनीच मूठभरूच पळोवंक मेळटले! कोंकणी भाशेचें खरेलें जैत हेंच.

पत्रकारितेच्या मळार कोंकणीचो संवसार वाडना ही गजाल खरी, आनी तो कित्याक वाडना ताचो थाव घेवपाक आमी आत्मपरिक्षण करूंकूच जाय. पूण गोंयांत नवीं नवीं मराठी दिसाळीं येतात हे एकेच गजाली वयल्यान मराठीक गोंयांत लोकाश्रय आसा (म्हळ्यार कोंकणीक तो ना?) अशें म्हणूंक येवचेंना. (आनी, ह्या दिसाळ्यांनी डॅस्काचेर 'गोमंतकीय मराठी जनते'तले कितले जाण, आनी महाराष्ट्रीय जनतेंतले कितले जाण काम करतात तेंवूय पळोवचें.)

गोंयांतली कोंकणी चळवळ, आयज जायत्या जाणांक दिसता

तसो, 'निरर्थक भाशावाद' न्हय. नवें गोंय घडोवपा खातीर समाजाच्या सगल्या तरांच्या आनी सगल्या थरांतल्या लोकांक सांगाताक घेवन उबारिल्लें गोंयच्या सुटके झुजा इतलेंच पवित्र आनी तेजिश्ट आंदोलन हें. ह्या आंदोलनाक लागुनूच गोंय वेगळें उरूंक पावलां. आनी जे गोंयचे अस्मितायेक राखण मेळची म्हूण आयज आमी एका मुखान गोंय राज्याक खाशेलो दर्जो मागतात ती अस्मिताय हे भाशीक बसकेचेरूच खरेपणान फुलूं फळूं येता.

गोंयच्या सांस्कृतीक जिवितांत मराठीक सुवात आसाच. मराठी आरत्यां बगर गोंयकारांची चवथ जायना, मराठी नाट्यगितांची, भावगितांची गोंयकारांक खूब ओड, मराठी नाटकांय गोंयांत चलतात. मराठी साहित्य, मराठी दिसाळीं गोंयकार वाचतात. हें सगलें बंद जावचें अशें आमी निखालूस म्हणिनात. पूण म्हूण गोंयांत कोंकणीच्या हकाची सुवात मराठी घेवंक भायर सरली, कोंकणीक अमकें मेळ्ळां जाल्यार म्हाकाय तें मेळूंक जाय; म्हाका मेळना जाल्यार कोंकणीकूय मेळूंक फावना (इंग्लीशीक मेळ्ळ्यार उपकारता) हे भाशेन ती चलूंक लागली जाल्यार गोंयच्या हिताचो विचार करून तिका तिची सुवात दाखोवन दिवचीच पडटली. गोंयांत शासनाच्या आनी प्रशासनाच्या मळार मराठी कोंकणीक पर्याय जावंकूच शकना. हांगा 'कोंकणी आनी मराठी' न्हय. 'कोंकणी वा मराठी' तर न्हयच न्हय. हांगा कोंकणीची सुवात कोंकणीकूच मेळूंक जाय. आनी, आयज कोंकणी-मराठी वाद सोंपला हें खरें आसत जाल्यार मराठी-मोग्यांनीच मुखार

सरून, काकासाहेब कालेलकर सांगताले तशे, कोंकणीक ही सुवात मेळची म्हूण व्हड मनान यत्न करचो. गोंयचें शासन आनी प्रशासन कोंकणींतल्यान चल्ले बगर गोंयकारां भितर धनीपण कशेंच येवंक पावचेंना. ('धनीपण' हें खंयचें उतर, कसलें उतर अशें दिसता तांणी शणै गोंयबाब वाचचो.)

संदर्भ वळेरी (कोंकणी-मराठी-हिंदी ह्या क्रमान):

- गांधी, मो.क. *सत्याचे प्रयोग वा आत्मकथा*. अण. गुरुनाथ शिवाजी केळेकार. अहमदाबाद : नवजीवन प्रकाशन मंदिर, २०१०.
- कालेलकर, काकासाहेब. "गोमंतकीय सरस्वतीभक्तांस" (१९४५). *पुण्यभूमि गोमंतक* ८-४४.
- ..., "तीस वर्षांत कोंकणी विद्यापीठ" (१९४७). *पुण्यभूमि गोमंतक* ७५-७७.
- ..., *पुण्यभूमि गोमंतक (गोवा विषयक प्रश्नांचा परामर्श)*. मुंबय : गोमंत भारती प्रकाशन, १९५८.
- नाडकर्णी, पांडुरंग रावजी. "गोमंतकातील शिक्षण : १९१२ ते २०१२." *शतकातील गोमंतक (१९१२ ते २०१२)*. शताब्दिमहोत्सव स्मृतिग्रंथ. मडगांव-गोंय : गोमंत विद्या निकेतन, २०१२. ३७६-३९८.
- राजाध्यक्ष, मंगेश विट्ठल. "जरी आज ती राजभाषा असे!" *भाषाविवेक*. पुणे: श्रीविद्या प्रकाशन, १९९७. १६९-७२.
- लोहिया, राममनोहर. *भाषा*. हैदराबाद : नवहिन्द प्रकाशन, १९६५.

